

Risto Niemi-Pynttari

Luovuutta, tutkimista ja julkista kirjoittamista

”Kirjailijakoulutus” on sana, joka tuntuu sisältävän niin runsaasti retorista voimaa, että pelkkiä kursejakin voidaan lehdistössä kutsua kirjailijakouluiksi. Kirjailijana toimiminen on usein ymmärretty kirjojen julkaisemiseksi kustantajien kautta. Koulutuksen tulisi kuitenkin pyrkiä ennakoimaan sitä, millainen on tulevaisuuden kirjailija.

Jyväskylässä kirjoittamisen maisteriopinnoissa on tietoisesti vältetty mielikuvaa kirjailijoiden koulutuksesta. Yliopistollinen kirjoittamisen opiskelu tähtää julkisten tekstien kirjoittamiseen, mitä ne sitten tulevaisuudessa ovatkin. Tämä pyrkimys ei kuulosta retorisesti yhtä lumoavalta kuin kirjailijakoulu mutta on realistisempi.

Kirjoittamisen maistereita on valmistunut Jyväskylän yliopistosta, kirjallisuuden oppiaineen ohessa, jo kohta kymmenen vuotta. Näiden kokemusten pohjalta käsittelen seuraavassa kysymystä luovien ja intellektuaalisten kirjoittajien paikasta yliopistossa. Samalla pohdin kirjallisuuden oppiaineiden antia ja mahdollisuuksia fiktion kirjoittajan kannalta.

Luova kirjoittaminen on koettu erityisen antoisaksi perusopiskelun alueeksi. Avoimen yliopiston ansiosta Jyväskylässä opiskellaan alaa todella runsaasti. Tänäkin vuonna perusopinnot suorittaa noin 150 opiskelijaa, ja noin 50 opiskelijaa suorittaa luovan kirjoittamisen aineopinnot. Yliopiston puolelle kirjoittamisen maisteriopintoihin otetaan vuosittain noin kymmenen kirjoittamisen ohjaamiseen, teoriaan ja tutkimukseen sekä johonkin kirjoittamisen lajiin suuntautunutta opiskelijaa.

Millainen on tulevaisuuden kirjailija?

Kirjailijan ammattikoulutuksen sijaan kirjoittamisen akateemisiin opintoihin sopii kirjailijan työn ja tradition tuntemus. Professori Tuomo Lahdelma painotti tätä linjatessaan Jyväskylässä aloitettuja kirjoittamisen maisteriopintoja vuonna 2003. Kirjallisuuden tutkijain seuran vuosikirjassa 56 julkaisemassaan puheenvuorossa hän painotti ”kirjailijaleipomon” sijaan opintoja, joissa perehdytään myös siihen mitä kirjailijuus ja tekijyys ovat.

Kirjoittamisopinnoissa on yhä syytä korostaa tiettyä vapautta suhteessa kirjailijan ammatilliseen koulutukseen. Nyt kun verkko ja media muuttavat voimakkaasti julkisen kirjoittamisen aluetta, on syytä varautua kirjailijan ammatillisten käytäntöjen muuttumiseen. Voi olla, että juuri sitä kirjailijan ammattia, jota usein ajatellaan, ei ole tarjolla kuin yhdelle debytantille vuodessa. Toisaalta myös tulevaisuudessa perinteiset

lajit, kuten proosa, lyriikka ja draama näyttävät pysyvän voimissaan – ne vain siirtyvät osaksi uutta mediaa. Vaikka julkaiseminen muuttuu ja kirjoittamisesta tulee osin käsi-kirjoittamista, luovien lajien kirjoittamistaitoja tarvitaan yhä.

Opiskelua aloittavilla on varsin perinteinen mielikuva kirjailijuudesta, usein he tähtäävät romaanikäsitönsä kanssa suuren kustantamon julkaisuohjelmaan. Tämä kuva kuitenkin muuttuu, kun opiskelijat huomaavat, että kyse on onnenpotkun sijaan pienten askelten tiestä kirjalliseen julkisuuteen.

Kirjailijuuuteen liittyvät väärät käsitykset voivat johtaa onnettomiin seuraamuksiin, siksi opiskelijoiden on syytä orientoitua siihen, mitä kirjoittaja tekee tulevaisuudessa. Monenlaisiin tekijyyden muotoihin perehtyminen laajentaa opiskelijoiden käsityksiä siitä, mitä julkinen kirjoittaminen voi tulevaisuudessa olla. Voitaisiin tietysti puhua vain kirjoittajista, mutta kirjailijan nimi kantaa kuitenkin mukanaan niin merkittävää kulttuurista arvoa, että sitä ei voi korvata puhumalla vain kirjoittajasta.

E erityisen tärkeä alue Jyväskylän maisteriopinnoissa on kirjoittamiseen liittyvä yhteistyö. Laajasti ottaen tähän kuuluu pedagogia, ateljeekritiikki ja jopa editointi. Kirjoittamisen ohjaamisen lisäksi myös kaikkinaisen yhteistyö ja vertaispalaute ovat tärkeitä. Tavoitteena on, että näin käsitys tekijyydestä laajenee ja opiskelijat huomaavat yhteistyön merkityksen. Kirjoittamisen syventävissä opinnoissa oli aiemmin mahdollista valita joko oman kirjoittamisen kehittämisen tai kirjoittamisen pedagogia. Tällainen erottelu huomattiin pian vääräksi, koska se asetti vastakkain yksilöllisen ja ryhmässä toimimisen.

Julkisen kirjoittamisen opiskelua

Mitä työtä tulevaisuuden kirjoittajat sitten tulevatkin tekemään, yhteistä on, että he tulevat kirjoittamaan julkisesti. Opiskelun tulisi ohjata monenlaiseen julkaisemiseen, sen tulisi oikeastaan jo olla osin julkista kirjoittamista. Verkkoteknologia mahdollistaa uudenlaiset julkiset tilat, ja niiden myötä opiskelijat pääsevät välittömästi kehittämään taitoja, joita julkinen kirjoittaminen edellyttää. Kaikkea fiktiota ei kannata kirjoittaa vain työpajaan, eikä kaikkia esseitä vain opettajalle. Sen sijaan opettajan ja ryhmän tehtävä on kommentoida tekstejä siltä kannalta, mitä annettavaa niillä on kirjallisessa julkisuudessa.

Jyväskylän opiskelukäytännöissä on tässä suhteessa parannettavaa. Tällä hetkellä opiskelu päättyy usein gradun valmistumiseen, opiskelija voi tarjota teostaan kustantajille julkaistavaksi jos haluaa. Opiskelijoiden tulisi perehtyä hyvissä ajoin julkisen kirjoittamisen kentällä toimimiseen, niin että heillä ei olisi ennakkoluuloja pienkustantamoissa, verkossa tai kirjallisuuslehdissä julkaisemista kohtaan.

Pro gradu -töiden tutkimusosat julkaistaan nykyään verkossa Jyväskylän yliopiston kirjaston opinnäytteinä. Lisäksi kirjoittamisen opiskelijoiden parhaat tutkimusta kä-

sittelevät artikkelit ja referaatit ovat toisten opiskelijoiden luettavana ”Kirjoittamisen-tutkimuksen tietopankissa”, joka on yksityisellä verkkoalueella. Kirjoittaja ei siis laadi tekstejään vain opettajan tarkastettavaksi vaan jakaa tietoa toisten kanssa.

Luovat työpajat ovat rahoituksen armoilla

Kirjoittamisen syventäviä opintoja ei Suomessa ole tarjolla muualla kuin Jyväskylässä, vastaavia luovan kirjoittamisen maisteriopintoja on useissa eurooppalaisissa yliopistoissa. Amerikkalaiset creative writing -yliopisto-ohjelmat poikkeavat näistä siinä, että ne keskittyvät luovan kirjoittamisen opiskeluun eivätkä tutkimukseen.

Eurooppalaisiin kirjoittamisen maisteriopintoihin kuuluu luovan työskentelyn kehittämistä sekä tutkimusta, yleisesti opinnot jakautuvatkin teoreettiseen ja käytännölliseen osaan. Molempien osien tarkoituksena on tukea gradun aihepiiriä, näin myös Jyväskylässä. Tosin kirjoittamisen tutkimus ei ole kiinnostanut opiskelijoita niin paljon kuin luova työskentely. Viimeistään gradun valmisteluvaiheessa omaan tutkimusalueeseen perehtyminen tulee ajankohtaiseksi.

Käytännöllisen osan opinnoissa suuntaudutaan johonkin kirjoittamisen lajiin tai alueeseen. Kirjoittaja voi keskittyä peruslajien lisäksi esimerkiksi kääntämiseen, verkkokirjoittamiseen, kirjoittamisterapiaan tai muuhun kirjoittamisen alueeseen.

Luovia työpajoja on Jyväskylässä järjestetty mahdollisuuksien mukaan. Ilman ulkopuolista rahoitusta on voitu toteuttaa yleensä vain yksi työpaja lukukaudessa. Joka vuosi on kuitenkin ollut myös ulkopuolisen rahoituksen turvin järjestettyjä työpajoja. Viime vuonna onnistuimme saamaan rahoituksen amerikkalaisen lyhytproosan ohjaajan kurssiin. Tulevana syksynä voimme järjestää Fullbright-tuella käsikirjoittamisen kurssin.

Luovien työpajojen tehokkuutta on vaikea osoittaa yliopistollisten kriteereiden avulla, vaikka ne ovat kiistatta kehittäviä. Gradujen taiteellisten osien kannalta tehokkaimmaksi työtavaksi on osoittautunut ateljeekritiikki, se näkyy suoraan tuloksessa ja sitä pitäisi tukea yliopiston omin varoin. Myös opiskelijat arvostavat eniten ateljeekritiikkiä, mutta pelkästään yliassistentin ja professorin voimin sitä ei voi paljoa antaa. Pienimuotoinen kirjailijaohjaus on sentään kuulunut gradun taiteellisen osan valmistamiseen. Se onkin ollut todella tarpeen, koska viimeiseen kolmeen vuoteen emme ole saaneet lainkaan ulkopuolista rahaa ateljeekritiikin järjestämiseen. Kuvaavaa on, että tänä keväänä tilanteen pelasti runoilija, joka harjoittelurahan turvin keskittyi kolmen kuukauden ajaksi pelkästään ateljeekritiikkiin.

Kirjoittaminen ja sen tutkimus

Kirjoittamisen maisteriopinnoissa luovien lajien opintojen tulisi kohdata kirjoittamisen teoria ja tutkimus. Jos kohtaamista ei tapahdu, kyse ei ole luovuuden ja teoreetti-

suuden vastakkaisuudesta. Aiemmin luovan kirjoittamisen piirissä oletettiin että kirjailijan asenne on niin perustava, että tutkijan rooliin hyppääminen olisi mahdotonta. Mutta jos kirjailijat voivat olla intellektuelleja, mikseivät he voi yhtä hyvin olla myös oman alueensa tutkijoita?

Luovuuden ja tutkimuksellisuuden ristiriita tuleekin hahmottaa eri tavalla. Juri Joensuu kirjoittaa *Luova laji* -artikkelikokoelman esipuheessa siitä, kuinka kirjoittamisen tutkimuksessa kirjallisuudentutkimuksen metodit kohtaavat kiinnostavalla tavalla kirjoittamisen käytännöt. Kirjoittamisen tutkimus voi tavoittaa kysymyksiä, jotka ovat jääneet akateemisen kirjallisuudentutkimuksen ulkopuolelle.

Maisteriopintojen kirjoittajat asettuvat gradua tehdessään uuteen kirjoittajapositioon, luovan kirjoittamisen rinnalle tulee tutkiva kirjoittaminen. Vakuuttamisen strategiat korostuvat tutkivassa kirjoittamisessa enemmän kuin fiktiossa, mutta luovan kirjoittamisen opeista tuttu sääntö – näytä älä selitä – sopii tutkimukseenkin. Välittömän oman näkemyksen selostamisen sijaan tutkija vakuuttaa tutkimusasetelman, argumentoinnin ja käsitteiden avulla. Tällaiseen kirjoittajapositioon siirtyminen ei siis ole vaikeaa fiktion kirjoittajalle, kunhan malttaa lukea ja opiskella alan tutkimusta.

Joskus kirjoittajat eivät halua asettua perinteiseen tutkijapositioon. Esille tulee kysymys siitä, millaiset tutkimusasetelmien käsittelytavat saavat yliopistollisen legitimaation. Sallitaanko tutkimuksessa fiktiivisiä asetelmia? Sallitaanko hypoteettinen henkilöahamo, jonka kautta tutkimusasetelmaa koetellaan? Sallitaanko tutkimuksessa kertomuksen muoto, jossain menee tutkimuksen ja fiktiivisten asetelmien raja, mutta aina se on koeteltavissa. Uusien tieteellisen kirjoittamisen tapojen hakeminen merkitsee samalla sitä, että tutkimukselliset taustatyöt tehdään entistäkin perusteellisemmin.

Arvostuksen saaminen kirjoittamisen graduille ei ole ollut helppoa. Se, että tutkimuksellinen osa on tavallista suppeampi, on aiheuttanut arviointiharhan, jonka mukaan kirjoittamisen alueelta ei tulisi tasokkaita graduja. On muistettava, että vaikka taiteellinen työ ei kartuta yliopistollista tietoa, kyse on luovaan lajiin liittyvästä opinnäytteestä, joka on myös arvokas.

Kirjoittamisen maisteriopinnoissa on valmistunut yli kaksikymmentä pro gradu -tutkimusta, ja keskeneräisiä on saman verran. Tutkielmien aiheet yltävät yhtä laajalle kuin kirjallisuuskin. Keskeisiä fiktion lajeja, lyriikkaa, draamaa ja proosaa, on graduissa tarkasteltu usein kirjoittajan oman työskentelyn kannalta. Lisäksi suosittuja aiheita ovat olleet kirjoittamisterapia, kirjoittamisen pedagogiikka, verkkokirjoittaminen, adaptaatio, luovuuden prosessien tarkastelu ja monikielisyys kirjoittamisessa.

Oman poetiikan tutkiminen on ollut keskeistä kirjailijoiden pro gradu -tutkimuksissa. He ovat usein tarkastelleet omia, intuitiivisia kirjoittamisen kokemuksiaan. Näitä aikaisemmin vain subjektiivisena pidettyjä kokemuksia on niin sanotusti paikannettu

ja kontekstualisoitu. Yleensäkin tällaisissa tutkimusaiheissa on tavoitteena ollut artikuloimattoman tekijätiedon esille saaminen. Näin kirjoittamisen tutkimuksesta voi avautua uusia ja kiinnostavia alueita kirjallisuudentutkimuksen oheen.

Lopulta voidaan sanoa, että kirjoittamisen opinnot sopisivat hyvin yliopistoon, sen edistämään tutkimukseen ja opettajakoulutukseen sekä tulevaisuudessa toivottavasti entistä enemmän myös kirjalliseen julkisuuteen.

Lähteet

JOENSUU, JURI YM. 2008: *Luova laji, näkökulmia kirjoittamisen tutkimukseen*, Atena.
LAHDELMA, TUOMO 2003: ”Kirjoittajien pariin” Kirjallisuudentutkijain Seuran Vuosikirja 56, 258 – 262.